

Religiøs terrorisme

Religiøs terrorisme er et fænomen, der fylder meget i folks bevidsthed og skaber stor utryghed. Der er nogle, der mener, at religiøst begrundede terrorhandlinger er et særligt kendetegn på en alvorlig fare i vor tid. Men er det virkelig en velbegrunderet opfattelse?

Af Mark Sedgwick

Fænomenet er blevet diskuteret siden 1995, hvor den japanske nyreligiøse bevægelse Aum Shinrikyo gjorde et mislykket forsøg på at dræbe tusindvis af mennesker ved at sprede giftgas i Tokyos undergrundsbane; men med al-Qaedas angreb på USA i 2001 blev verdens opmærksomhed for alvor rettet mod religiøs terrorisme. Selv om al-Qaeda-organisationen siden da er blevet ”sprængt”, om ikke ødelagt, er der opstået en ny form for al-Qaeda: en slags ”netværk”, eller en ”franchise”, eller måske endda en ”social bevægelse”. Det ser ud til, at det, der begyndte som et alvorligt, men afgrænset problem, nu er blevet meget mere generelt.

Spørgsmålet er imidlertid, om ”religiøs terrorisme” er så nyt et fænomen, så stort et problem eller i det hele taget så religiøst motiveret. Det emne vil nogle af medlemmerne af den nyligt etablerede Faggruppe for Arabiske og Islamiske Studier på Det Teologiske Fakultet forfølge i deres forskning. Faggruppen har base i Afdeling for Religionsvidenskab, og den har en kerne af folk, som sammensætter og udvikler nye uddannelser i Arabisk- og islamstudier – en ny og

Mark Sedgwick er lektor ved Afdeling for Religionsvidenskab.

moderniseret bacheloruddannelse med hovedvægt på moderne standardarabisk og moderne islam, et suppleringsfag i arabiske områdestudier og en revideret kandidatuddannelse, som forventes påbegyndt i 2010. Faggruppen har også tilknyttet forskere fra andre afdelinger og fakulteter og tæller nu mere end femogtyve personer. Kun nogle af disse arbejder med terrorisme, men den nye koncentration af forskellige perspektiver og faglige kompetencer på tværs af universitetet danner grundlag for et forskningsmiljø, der kan skabe ny indsigt i dette område såvel som i andre områder.

Hvorfor studere terrorisme?

Det kan se ud, som om terrorisme allerede har fået nok opmærksomhed. Dels har den stor bevågenhed både i medierne og blandt politikere, og dels er den interne sikkerhedskontrol i alle vesteuropæiske lande i de seneste år ekspanderet til et niveau, som en anonym sikkerhedsansvarlig har kaldt det maksimalt mulige i et liberalt demokrati. Efter nogle universitetsakademikers mening, specielt i USA, har der allerede været rigelig opmærksomhed på det. Jeg mener dog, at der ikke har været nok, og at universitetsakademikere har en vigtig rolle at spille i den forbindelse. Sikkerhedsfolkene koncentrerer sig, selv når de ikke er overbebyrdede, som de er i øjeblikket, om ”trusler” og individuelle sager og ikke om den større sammenhæng. Medierne og politikerne koncentrerer sig nogle gange om den større sammenhæng, men det er altid svært at gøre det på den rette måde, når et problem er både akut og komplekst, som terrorisme helt klart er. En yderligere vanskelighed med terrorisme er, at terrorister – i modsætning til de fleste andre problemskabere – faktisk har som mål at forhindre, at man i regeringer og i det offentlige rum forstår problemets karakter.

Terrorisme er i sin essens en form for psykologisk krigsførelse, som har til formål at forvolde psykologiske snarere end fysiske skader. Som det udtrykkes præcist i enhver ordbog, dog uden at være til megen hjælp, er en terrorist en, der ønsker at udøve terror. Terror er dog ikke et mål i sig selv, men en måde at få folk og regeringer til at gøre ting, som de normalt ikke ville gøre, eller til at undlade at gøre ting, som de normalt ville gøre. Et af de væsentligste elementer i terrorismens teori

“
Der er således ingen religion, der synes at have monopol på at udøve eller lide under terrorisme.

”

– hvis intellektuelle historie går mere end et århundrede tilbage – er provokation. Tanken er at fremprovokere en regeringshandling, der vil gøre de mennesker, som terroristgruppen håber at få sympati fra, fjendtligt indstillet over for denne regering.

Et klassisk eksempel på dette stammer fra 1896, hvor en anarkistisk terrorist i Barcelona under det årlige Corpus Christi-optog kastede en bombe, som dræbte tolv og sårede mange flere. Politiet i Barcelona kunne ikke finde bombemanden og greb derfor til massearrestationer og brug af tortur mod fanger i Montjuich-fængslet. De herigennem opnåede tilståelser gjorde det muligt for dem at få dømt en række personer, men dommene blev generelt betragtet som uretfærdige. Dette førte til voldsomme aversioner mod politi og domstole og mod de sociale og politiske systemer, som disse repræsenterede, og dermed – som ønsket – til en stærkt voksende støtte til de yderliggående socialister og anarkister. ”Montjuich” stod stadig frisk i erindringen i 1930’erne, mens selve bombningen for længst var glemt.

Provokation virker og har virket mange gange mellem 1896 og 2001, hvor den amerikanske regering og præsident Bush reagerede på terroraktionen den 11. september ved at invadere Irak, hvilket fx fik USA’s i forvejen lave popularitetstal i Jordan til at falde fra 25 % helt ned til 1 %. Guantánamo blev endnu mere berømt end Montjuich i sin tid, og som forudsagt af terrorismens teori blev aversionerne mod den regering, som terroristerne med held havde provokeret til denne handling, omsat til sympati for terrorgruppen med det resultat, at Osama bin Ladens personlige popularitetstal i Jordan nåede helt op på 59 % ved invasionen af Irak i 2003.

Hvad med religion?

Ved siden af historie og statskundskab er religionsvidenskab endnu et nyttigt fag, når man skal forstå terrorisme. Aum Shinrikyo var en nyreligiøs bevægelse og forstås bedst som sådan. En række forskere med interesse for konvertering, især religionssociologer der beskæftiger sig med konvertering til nyreligiøse bevægelser, har påpeget vigtigheden af sociale netværk. Kort sagt, så tilslutter mange sig en ny-

Bomben, der eksploderede under Corpus Christi-optøget i Barcelona den 7. juni 1896, er et klassisk eksempel på terrorisme.

religiøs bevægelse, fordi de har en ven eller slægtning, der har gjort det. Dette er påvist også at gælde, når folk bliver medlem af en terroristcelle.

Religionsvidenskaben har også en god faglig baggrund for at kunne undersøge, i hvilket omfang religiøs terrorisme – naturligvis bortset fra terrorisme begået af klart nyreligiøse bevægelser – faktisk har noget med religion at gøre. Dette spørgsmål kan søges besvaret ved at se på, hvilke elementer af fænomenet, man på tilfredsstillende vis kan forklare uden at henvise til religion. Som allerede antydnet er terrorisme et gammelkendt fænomen, der indtil for nylig havde meget lidt med religion at gøre – for eksempel er anarkister og maoister ikke kendt for deres fromhed (medmindre ideologi opfattes som en politisk religion, hvilket er en mulighed, men det er et andet spørgsmål).

Religion har dog spillet en vis rolle i fortiden. Man har ofte set terrorisme anvendt i forbindelse med en bestemt type konflikter, som i Irland i 1920'erne (irerne mod briterne), Jugoslavien i 1930'erne (kroaterne mod serberne), Palæstina i 1940'erne (de jødiske bosættere mod briterne), og Algeriet i 1950'erne (algerierne mod franskmændene). I alle disse tilfælde har den ene af parterne set konflikten som en national frihedskamp, men religiøst tilhørsforhold har altid været et

“

Den rationelle måde at håndtere terrorisme på er ikke meget forskellig fra måden at håndtere butikstyveri på.

”

væsentligt element i identitetsdannelsen: Ierner var hovedsagelig katolikker og briterne protestanter, kroaterne katolikker og serberne ortodokse, de jødiske bosættere jøder, i hvert fald af navn, og briterne stadig protestanter, algerierne muslimer og franskmændene katolikker. Der er således ingen religion, der synes at have monopol på at udøve eller lide under terrorisme. Men religion bruges her stort set på samme måde, som man også kan bruge sprog – nemlig som etnisk markør.

Disse tidligere forekomster af terrorisme var en kamp om politisk magt og kontrol med et territorium, hvilket har været årsag til så mange andre menneskelige konflikter. En sådan kamp ligger også bag mange af nutidens mest kendte religiøse terrorgrupper: For Hamas er det en kamp om territorium, for Hizbollah er det nogle gange en kamp om territorium og andre gange en kamp om statsmagten i Libanon, og for Islamisk Jihad var det en kamp om statsmagten i Egypten, ligesom det for Groupe Islamique Armé var en kamp om statsmagten i Algeriet.

Spørgsmålet er derfor, hvordan religiøs terrorisme adskiller sig fra andre former for terrorisme. Nogle mener, at religiøs terrorisme adskiller sig fuldstændigt fra andre former for terrorisme, fordi målet er “helligt” og derfor ikke kan påvirkes med rationelle argumenter, og fordi enhver grad af grusomhed kan retfærdiggøres som en guddommelig forordning. Andre mener, at religiøs terrorisme ikke afviger væsentligt fra andre former for terrorisme: Religion er blot henvisningen til en ultimativ utopi, der ikke har nogen praktisk betydning, bortset fra at den kan bruges til at retfærdiggøre en handling. Et sted herimellem befinder sig dem, der mener, at religion har en betydning, især ved at levere brænde til bålet i en konflikt. Det sker når fx medlemmerne af en gruppe tror, at de lever i tiden umiddelbart før dommedag, eller når en enkelt har en forventning om en guddommelig belønning efter døden.

Er terrorisme et problem?

Religiøs terrorisme er altså måske ikke så nyt et fænomen, som det ser ud til, og har måske heller ikke så meget med religion at gøre, som det

ser ud til. Spørgsmålet er så, om det er så stort et problem, som det ser ud til. En forsker, der ikke er medlem af Faggruppen for Arabiske og Islamiske Studier, John E. Mueller, professor i National Security Studies på Mershon Center for International Security Studies, Ohio, USA, har gentagne gange påstået, at det er det ikke. Ifølge Mueller tillægges terrorisme al for stor betydning som årsag til dødsfald, personskade og ødelæggelse af ejendom. Terrorismen blegner totalt sammenlignet med trafikulykker – i løbet af de sidste 20 år er der i USA ikke sket flere dødsfald ved terrorhandlinger end ved elektriske stød i badet. Sandsynligheden for, at folk i Vesten bliver involveret i et terrorangreb, er omtrent lige så stor, som at de vinder den store gevinst i lotteriet. Den rationelle måde at håndtere terrorisme på er ikke meget forskellig fra måden at håndtere butikstyveri på: Erkende at det sker, gøre hvad man kan for at forhindre det og for at afbøde konsekvenserne af det. Mennesker har imidlertid meget svært ved at tænke rationelt om dramatiske, men yderst usandsynlige begiven-

Med al-Qaeda's angreb på USA i 2001 blev verdens opmærksomhed for alvor rettet mod religiøs terrorisme.

heder, hvilket deres køb af lottokuponer er et bevis på. Dette resulterer i, at regeringer og samfund overreagerer på frygten for terror, og denne overreaktion forårsager ofte langt større skade end de egentlige terrorhandlinger.

Ikke alle er lige begejstrede for professor Muellers synspunkter, muligvis på grund af hans til tider overdrevne argumenter, for eksempel hans påstand om, at USA overreagerede på bombningen af Pearl Harbor ved at gå ind i Anden Verdenskrig. Men han har unægtelig en pointe. Terrorisme udgør uden tvivl en mindre trussel mod USA eller Vesteuropa, end Den Kolde Krig gjorde, eller den globale opvarmning sandsynligvis gør. Regeringernes reaktion på terrorisme medfører ofte flere problemer end selve terrorismen – hvilket skyldes den nævnte provokationsfaktor. Hvis, på den anden side, pressen, befolkningen og regeringerne er enige om, at terrorisme har en betydning, så har den en betydning.

Nye veje for forskningen

Det er sådanne spørgsmål, der i øjeblikket drøftes i danske og internationale grupper, som medlemmer af Faggruppen for Arabiske og Islamiske Studier deltager i. Ud over de gammelkendte spørgsmål om fx radikaliseringsprocessen fokuserer nogle forskere på offentlighedens reaktion på terrorisme: Hvad er det, der fascinerer os så meget ved terrorisme? Til forskel fra hekse, findes der terrorister, men er Vestens krig mod terror det 21. århundredes heksejagt – en reaktion på den onde anden?

Et andet spørgsmål er, hvad der rent faktisk sker i Europa nu. Terrorgrupper kan næsten uden undtagelse placeres i et bredere revolutionært eller radikalt miljø. De anarkistiske terrorister var en del af anarkistbevægelsen, som var en del af den socialistiske bevægelse. De irske, kroatisk og algeriske terrorister var alle en del af en bredere nationalistisk bevægelse – eller af en interetnisk konflikt, afhængigt af, hvordan man ser på det. Rote Armee Fraktion (RAF) i Vesttyskland og Brigade Rosse (De Røde Brigader) i Italien, som de af os, der har nået en vis alder, husker så godt, var en del af de nye ekstremt venstreorienterede bevægelser, der udsprang af ungdomsoprøret. Hvad er så

Europas islamistiske terrorister anno 2009, i Danmark og andre steder i Europa, en del af? Er de en del af et radikalt miljø uden for Europa, et overløb af begivenheder i den arabiske verden, der skyller ind over Europa? Det er muligt og er sket før. I fx 1950'erne skyllede dønninger af kampen mellem to rivaliserende algeriske nationalistiske fraktioner ind over Paris' gader og caféer. Eller er de snarere en del af et europæisk radikalt miljø, der er påvirket af en "global jihad"-ideologi, ligesom tjetjenerne? Står vi snarere over for et europæisk problem end et arabisk problem?

Der er nogle, der mener, at europæisk islamisme er tegn på et europæisk problem. Den amerikanske terrorismeekspert Marc Sageman har spurgt, hvordan det kan være, at seks gange så mange vest-europæiske muslimer som amerikanske muslimer er blevet anholdt for terrorhandlinger målt pr. indbygger, når USA generelt har langt skrappere anti-terrorlovgivning end de vesteuropæiske lande. Den franske terrorismeekspert Farhad Khosrokhavar har for nylig argumenteret for, at problemet med islamistisk radikaliserings kan henføres til Europas skoler. Der er evidens for, at det er tilfældet, og et af de projekter, som adskillige medlemmer af faggruppen nu sætter i gang, er et flerårigt fælles forskningsprojekt om islam i danske folkeskoler. Dette projekt fokuserer ikke specielt på terrorisme, men resultaterne forventes at bidrage til forståelsen af dette vigtige emne.

Fakta

*Hjemmeside for Faggruppen for Arabiske og Islamiske Studier:
www.teo.au.dk/ais*

*Supplerende læsning:
John Mueller, "Six Rather Unusual Propositions about Terrorism", *Terrorism and Political Violence* 17 (Autumn 2005), pp. 487-505.
Mark Sedgwick, "Jihad, Modernity, and Sectarianism", *Nova Religio* 11, no. 2 (November 2007), pp. 6-27.*